

SMED ANDREAS HAMMERS STRID MED MAGISTRATEN.

Ved

P. Arnskov.

Gennemgaar man Slagelse Raadstueprotokol, hvori ogsaa findes indført Borgerskaberne, saa vil man finde, at en stor Del af Haandværkerne er tyske af Fødsel og en stor Del afskedigede Soldater og ligeledes mange afskedigede danske Soldater, som søger Borgerskab, enten som Haandværker, Værtshusholder eller Handlende. Iøvrigt træffes mange tildels tyske Jøder, men disse bliver i Reglen Købmænd.

Grovsmed Jens Andreas Hammer er ogsaa afskediget eller, som det dengang kaldes, aftakket Soldat, da han efter den nordiske Krig køber Ejendom paa Smedegade i Slagelse.

Skødet begynder saaledes:

Kindes jeg underskrefne Hans Willummensen, Borger og Guldsmed her udi Staden Slagelse og hermed vitterlig gjør med egen og Kierestes Velberaad hue at have solgt skiødet og afhændet, saasom jeg og hermed sælger og skiøder til velagte og forstandige Mand Anders Hammer Borger og Grovsmed her udi

Staden, hannem og hans Arvinger fra mig og mine Arvinger min heri Byen paa Smedegade beliggende Eiendomsgaard mellem, Hans Hansen paa den ene Side (mod Syd) og Gundel Hommelmand paa den anden Side . . . . . Betalingen for Eiendommen erlagde Hammer med et halvt hundrede Slettedaler i klingende Mønt . . . . . dateret 18 Juli 1718.

Til Vitterlighed Hans Willumsen.

Christopher Lippert.

Johan Tobias Geisler.

læst paa Slagelse Byting Mandagen den 15. Aug. 1718.

Testere.

Ambrosius Nyeborg. Peder Andersen Stubbe.

Ejendommen bestaar af 10 Fag Bindingsværk til Gaden med Smedie i den nordre Ende, Port i Midten og Beboelse i den sydlige Ende.

Samme Aar 1718 som Hammer køber Ejendom har han faaet Borgerskab som Grovsmed og opgiver at være født i Stat Magdeborg.

Andreas Hammer kunde nu benytte sit Haandværk. Hans Forretning havde en god Beliggenhed tæt ved Torvet (gl. Torv, Nytorv er først anlagt efter 1804). Smedegade begyndte ved (gl.) Torvet, hans Gaard laa, hvor nuværende Matr. Nr. 266, Nytorv, nu ligger, dog havde han ved Siden af sit Haandværk drevet et Slags Smugkro eller rettere Værtshus, som er blevet besøgt af hans tidligere Kammerater blandt Militæret. Imidlertid maa man have ment, at Hammer havde en god Forretning. Taxerborgerne lignede ham til det bedste de kunde, efter hans Haandværk, Brug og Næring, ligesom de 6 Mænd lignede til Indkvartering hos Hammer, som de fandt svarende

til hans formodede Lejlighed og Indkomst, og at Hammer tilsyneladende var et godt Skatteobjekt, vil fremgaa af følgende.

Smед Hammer har nu været af en anden Mening. Han sætter en Klage op over Magistraten, som han faar en Student ved Navn Libanus til at renskrive efter Klagerens tyske Concept, som han selv underskriver og tillige faar 7 andre Borgere til at medunderskrive. Denne Memorial sender Hammer saa til hans Excellence Stiftsbefalingsmanden og klager over, at Magistraten lægger Vind paa at ødelægge ham med Skat og Indkvartering.

Sagen sendtes derefter til Magistraten, som lod denne gaa til Retten. Torsdagen den 29. Januar 1733 satte Borgmester og Raad Retten, og til denne mødte efter Advarsel en Del Borgere og tillige Procurator Lintrup, som efter Magistratens Begiering skulde observere de nedkaldte Borgeres Udsigende angaaende en Memorial til Hans Excellence Hr. Stiftsbefalingsmanden, underskreven af Andreas Hammer, Peter Feldbereder, Jørgen Kørber, Peter Tyk, Morten Kok, Christian Albert Steyer Chirurgus, og Christian Adolf, dateret 15. Januar 1733.

Som det nu vil fremgaa af Vidneforhørene har det absolut ikke kunnet kaldes nogen rolig Beværtning, men nærmest en Bule, med Smugkro, ulovlig Næringsbrug, m. m.

Den første som fremstod var Peter Tyk, og ved forevisning erkendte han sit Navns Underskrift som værende skreven af ham selv, men nu tilbød sig under Æd at bekræfte, at han hverken selv læste eller hørte det læse, da han underskrev, saasom Andreas Hammer sagde da til ham, at det slet ikke var meget

angelegen, som han skulde underskrive, thi det var kun om hans Næring og Skænkeri.

Procurator Lintrup fandt sig anledigen efter Klagens Indhold paa Magistratens Vegne og de 6 Borgere, som har lignet Indkvarteringen, deres Vegne at tilspørge Peder Tyk, om han ikke ved, at Andreas Hammer udi Aaret 1732 solgte Øl og Brændevin selv for alle og enhver, og om han ikke sidst afvigte Sommer havde Keglebane i sin Hauge, samt endelig om Nattetide hafde hørt Spil Musiqve og Dantzen i hans Hus og undertiden Slagsmaal?

Peder Tyk tilstod, at det omspurgte vidste han var passeret i Anders Hammers Hus, men dog at han ej paa de Tider havde været der selv, naar der har været Spil, og ligeledes vidste han, at der har været spillet Kegler, men om Slagsmaal vidste han intet. Han har selv undertiden været i hans Hus og fortæret et Krus Øl og et Glas Brændevin, naar det var hans Leilighed. Efter Magistratens Forlangende bekræftede han det med Corporlig Ed efter Loven.

Christian Adolph blev forelæst Memorialen, som han tilstod at have underskrevet, og have læst første Side af Memorialen og noget paa den anden Side. Han erkendte paa Lintrups Spørgsmaal, at han undertiden, hver 8de eller 14de Dag, havde i Hammers Hus drukket Øl og Brændevin for Penge. Da han først til afvigte Michali er kommen der paa Gaden at boe, kender han intet til det øvrige omspurgte. Med Æd og oprakte Fingre efter Loven bekræftede han det.

Sadelmager Jørgen Kørber blev forelæst forbedte Memorial, som han tilstod at have hørt læst af Andreas Hammer, og selv underskreven, og at ej gjorde sig Betænkning om andet udi Memorialens Indhold end om Indkvarteringen og hans Næring, og iøvrig svarede paa Lintrups Spørgsmaal, om der udi foregaaende Sommer er holdt hos Andreas Hammer Keglebane, dette kan han ei nu erindre sig. Formedelst Ustadsighed udi hans Udsigelser forlangdes ei videre Svar af ham.

Peder Hendriksen Fischer (Peder Feldbereder) blev nu indkaldt og Memorialen oplæst, som han tilstod at have læst, og selv underskrevet efter Andreas Hammers Begiering, og at Andreas Hammer tit og ofte havde beklaget sig for ham Deponenten om Indkvarteringen, men ei hørt noget derom af Magistraten, og forklarer paa Lintrups Spørgsmaal, at Andreas Hammer af og til sælger Øl og Brændevin, og engang wenn [c: da] han var der, var Spil, da en af Døtrene havde sat et Sølfhierte paa Spil, at han forgangen Sommer har set nogle Dreng (Karle) spille Kegler i hans Hauge og en anden Gang nogle Ryttere, og ellers paa Spørgsmaal svarede endnu, at han hverken ved, i hvad Hus Memorialen er skreven, ej heller hvem der har skreven hannem, dette han med Lovens Æd bekræftede.

Andreas Hammer dernæst fremkom og blev forelæst forestaaende hans Medborgeres Udsigende og tillige forevist ham Klagen, og han tilstod at have underskrevet, og at være af en Student, Libanus, renskreven, efter en Concept som Andreas Hammer ham havde leveret i det tyske Sprog og selv havde consiperet.

Formedelst Morten Kok var syg, og Christian Albert Steyer var fraværende blev et nyt Møde berammet til Dagen efter.

Torsdagen den 30. Januar 1733.

Borgmester og Raad satte Retten. Da det igaar begyndte Raadstueforhør blev continueret, Christian Albert Steyer Chirurgus blev indkaldt, for hvem Klagen blev oplæst lydelig, og tilstod at have samme underskrevet, og at han havde læst den, før han underskrev, og at det forholder sig saaledes. Lintrup tilspurgte Steyer, om hand ved og tilstaar de udi Klagen anførte haarde Beskyldninger og expressioner mod Magistraten, hvorudi anføres, at Magistraten er færdig at ødelægge Hammer Smed, og at deres Re-

solution er aldeles ikke sandfærdig, med mere klagens i slige Terminus. Steuer vilde ey svare videre, men han vedholdt sig Klagens og dens Underskrift. Endnu tilspurgte Lintrup C. A. Steuer, om han kan nægte, at jo Hammer Smed, holder Øl og Brændevin fall, for hvem som det begjærer, hvortil hand svarede: Jo visselig gjør han det. Om Steuer ikke ved at Anders Hammer udi forgangen Sommer havfde havft Kram i Alenmaal, samt Strømper Vin, og Franskbrændevin at sælge. Steuer svarede: han kunde ikke nægte det, Hammer Smed jo haver haft Kramvarer at sælge, som han indførte fra Tyskland da han hentede sin Arv, og at Steuer selv haver købt deraf og betalt det, og at Hammer Smed undertiden haver haft Vin og Fransk Brændevin at sælge, og at hand haver haft Keglebane forgangen Sommer, hvilket hand med Æd efter Loven bekræftede.

Morten Kok kan formedelst Svaghed ikke møde.

Hans Ostenfeld Kaad, Købm. her i Byen (i nuværende Matr. 264), blev dernæst indkaldt og Klagen oplæst for ham, tilspurgte Lintrup ham om han ikke ved, at Hammer Smed holder Øl og Brændevin, samt Vin og fransk Brændevin til fals for hvem det begieres, baade Nat og Dag. Hans Ostenfeld Kaad aflagde sin Æd efter Loven, at han vidner Sandhed, paa hvis han blev tilspurgt om, og derpaa svarede: at han ved at Anders Hammer holder Øl og Brændevin fall, og at han undertiden saavidt hand og andre har hørt, har haft Vin og fransk Brændevin at sælge og at Anders Hammer undertiden har købt en Pot Kornbrændevin, hos Vidnet, saa og Vin og fransk Brændevin, og at Vidnet ligeledes har igjen købt undertiden en Pot Brændevin hos Hammer, og at Vidnet undertiden har hørt Spil paa Valdhorn og Trompet hos Anders Hammer, og at andre har sagt ham, at der var Spil hos Hammer; tilspurgtes Vidnet, om hand ved, at Anders Hammer har haft udenlandske Kramvarer og udsolgt i Alenmaal, saavel som Strømper og Nathuer som hand indbragte med fra

Tyskland, da han hentede sin Arv. Vidnet svarede ja, det var ham bevidst, at han har indbragt fra Tyskland saadanne Smaating, og at Vidnet har selv købt noget deraf, og noget har Anders Hammer oplagt hos ham til at sælges. Om Vidnet ikke ved, at Anders Hammer i forgangne Sommer har holdt Keglebane? Ja der var Keglebane i Haugen, som Trompetere og Corporaler samt andre spillede Kegler paa.

Paa Lintrups Spørgsmaal svarede endnu Vidnet, at for nogen Tid siden ved Juletid kom en Underofficer i Vidnets Hus og vilde laane Penge paa en Sølvskaarde og var han beskienket, og det var tidlig om Morgenen, sigende at han havde været i Hammers Smedehus om Natten og forspillet sine Penge.

Madam Sperling dernæst gjorde sin Æd efter Loven og ville vidne Sandhed, og forklarede paa Lintrup Spørgsmaal, at hun ofte har gaaet forbi Anders Hammers og hørt Spil og Dantz og ligeledes set snese Ryttere i Haugen at spille Kegler og at han solgte derinde Øl og Brændevin.

Christoffer Henning som er Anders Hammers gienbo, under Æd efter Loven, forklarede at hand ved, at Hammer Smed har Øl og Brændevin at sælge, men hvor stor hans Næring er det ved han ikke, og at han ligeledes har holdt Kegleplads og undertiden hørt at der har været Spil i hans Hus.

Derefter fremstod efter hinanden Rasmus Glarmester, som er Hammer Smeds Nabo, Morten Mortensen og Jens Murmester, de vidste alle, at han solgte Øl og Brændevin, havde Keglebane og at der blev spillet og danset. Hans Schrøder vidnede som de foregaaende.

Anders Hammer var nærværende, da Vidnerne blev afhørt, og havde ej nogen Spørgsmaal at gøre Vidnerne.

Derefter blev fremkaldt Taxerborgerne saavel som Revisions-Mændene og tilstode deres gjorde Taxt og Revision for Aaret 1732, og af dem at være underskrevet, og at have deri taxeret Anders Hammer

Smed det bedste de haver kunnet skønne efter hans Haandværk, Brug og Næring.

Ligeledes fremstod de 6 Mænd, som har lignet Indkvarteringen over Byen, som tilstod at have sat Anders Hammer udi Indkvartering for 6 Mænd, svarede paa Spørgsmaal at Magistraten ei havde paalagt den Indkvartering, men de selv har lignet ham den paa efter Forordningen som det haver fundet billig.

Lintrup.

Derefter begierede begge Parter Sagen bekvem.

Hvad Udfald Sagen har faaet har jeg ikke fundet, men den er vel efter al Sandsynlighed gaaet Hammer imod, man forstaar jo, at den indgivne Klage imod Magistraten har havt et fornærmeligt Indhold, og at Magistraten i den Anledning har ladet Procurator Lintrup forhøre saa mange Vidner, og at det ikke saa meget har drejet sig om hans Næring har været lovlig eller ikke, men for at konstatere, at med den Handel og dens Omfang er Hammer ikke sat for højt hverken til Skat eller Indkvartering.

Andreas Hammer *) blev viet til Christine Hans Datter, Datter af Hans Hansen Schrøder (ogsaa kaldet Hans Holmstrup) den 23. Oktober 1738. Hans Schrøder var Ejer af 3 Fag Hus syd for Hammers 10 Fag, ved denne Lejlighed kom ovennævnte 3 Fag Hus til Ejendommen efter Hans Schrøders Død og er bleven sammenlagt med de 10 Fag. Hans Schrøder var Øltapper.

Smed Jens Andreas Hammer afgik ved Døden den 23. Januar 1744 Kl. 6 $\frac{1}{2}$ Aften.

Hvad var nu Resultatet af Hammers mange forskellige Forretninger? derpaa giver Skifteprotokollen Svar.

*) Andet Ægteskab.

Ved Skiftet blev et 5 Fags Hus paa Slottensgade vurderet til 16 Rd.			
Smedieværktøj	10 Rd.		
Huset paa Smedegade 10 Fag	70	—	
6 Td. Land, 2 Heste, Køer m. m.	114	—	1 Mk. 14 Sk.
	<hr/>		
	ialt	210 Rd.	1 Mk. 14 Sk.
Gælden androg 275 Rd. „ 4 $\frac{1}{2}$.			
	Restgæld	66 Rd.	4 Mk. 6 $\frac{1}{2}$ Sk.

Som man vil se et meget magert Resultat af Hammers Virksomhed.

Hammer havde 6 Børn, 3 Sønner og 3 Døtre, Johan Gotfred H. blev Smed i Vemmelev, Andreas boede i Næstved og Erdman var hjemme. Magda gift med Trompeter Ammund, i Hjemmet Anna Dorthea og Anna Margrethe.

Nu skulde man jo ikke antage, at Hammers Enke var noget godt Parti, dels var der jo 3 Børn i Hjemmet, hvoraf den sidste, en Datter, var døbt 30. Aug. 1741, og Gælden paa Ejendommene oversteg jo disses Værdi med 66 Rd. 4 Mark 6 $\frac{1}{2}$ Sk.; men allerede den 10. April 1744 blev Hammers Enke trolovet med Grovsmed Johan Adam Trap fra Kjøbenhavn og viet i St. Michaels Kirke den 7. Juli 1744, og den 9. Februar 1745 fik han Borgerskab som Grovsmed, og det bemærkes, at han er barneføds (født) udi den danske Lejr i Wismar.

Denne Johan Adam Trap drev foruden Smedeprofessionen Landbrug, Brændevinsbrænderi og Vognmandskørsel, var Medlem af Vognmandslauget, desforuden Sergeant ved Byens Borgervæbning. Den 11. December 1780 skøder han sin 10 Fag Ejendom med complet Brændevinsredskab samt sine Eiendomsjorder til velagte Borger og Grovsmed i Corsør Andreas Larsen Momme for 300 Rdl. Da Marknavnene, der

nævnes, nu ikke mere benyttes og ikke i Almindelighed er kendte, synes jeg det kan have sin Interesse at fremdrage her:

I Mellemmarken.

1 Holm paa Svinehøi bestaar af 3 Agre ansat for Sædland (Svinehøi øst for Spritfabrikken).....	2 Td. 2 Skp.
Nok en Holm norden for ditto Høj bestaar af 3 Agre	1 — 4 —
Nok en Holm uden for Nørre Marksrenden. (Omtrent ved den gl. Jernbanelinie), Ebbesholm kaldet	5 — „ —
Nok et Stykke ved Peder Degns Sten. (Peder Degns Sten omtrent ude ved Slagstrup Skel)	6 — „ —

I Vestermarken.

1 Ager i Fruerløcken (Svineslagteriet ligger ved Fruerløcke-Mose).....	1 — „ —
Tvende Agre ved Løvegades Mølle.....	1 — 4 —
Nok en Holm i Grue Made ansat for Engbund til 9 Læs Høe og Sædland Td.....	10 — „ —

Selv om man nu regner med Pengenes større Værdi i 1780 saa bliver det jo kun en meget lille Købesum efter vore Priser.

Anders Larsen Momme dør 2 Aar efter, og Enken Anna Sophie Hofters sælger nu de 10 Fag Hus uden Jord til en Tysker, Tømremester Johan Fridrich Bonier, for 70 Rdlr. og Johan Adam Trap, som havde forbeholdt sig de 3 Fag Hus mod Syd, sælger 19. Maj 1782 dette Hus til Johan Fredrich Bonier for 32 Rdlr. Denne sidste nedbrød de 10 og de 3 Fag og opførte nu et 14 Fags Bindingsværkshus med gebrochen Tag, dette nedbrændte dog 1804.

Regner man nu, at disse 13 Fag Hus, som tilsammen solgtes for en Sum af 102 Rdlr., saa bliver det kun 198 Rdlr. for de 27 Td. Land, godt 7 Rdlr. pr. Td. Land.

Bemeldte Hus var bygget over et gammelt Vanddrag. Dette fremgaar af, at man udi Gaden i hele Husets Længde fandt $3\frac{1}{2}$ Alen under Brolægningen en Bro af Egestammer, ligesom der i Kælderen er funden Brolægning i samme Dybde.

Kilderne er Slagelse Skøde- og Panteprotokol, Raadstueprotokollen samt Skifteprotokollen.